

**Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Kastamonu University
Journal of Faculty of Theology**

ISSN 2602-2427, KUIFD, Haziran/June, 2018, 2(1)

Kur'an'da Cin, Melek, Şeytan
Jinn, Angel and Demon in Holy Koran

Temel YEŞİLYURT

Prof. Dr. , Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı
Professor, Erciyes University Faculty of Theology, Department of Kalam
Kayseri, Turkey.

temelyesilyurt@erciyes.edu.tr

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0003-1129-5206>

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 6 Mayıs/ May 2018

Kabul Tarihi / Date Accepted: 21 May / May 2018

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Haz / June 2018

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran/ June

Cilt / Volume: 2

Sayı – Issue: 1

Sayfa / Pages: 9-21

Atıf / Citation: Yeşilyurt, Temel. "Kur'an'da Cin, Melek, Şeytan". *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 2/1 (Haziran 2018): 9-21.

web: <http://dergipark.gov.tr/kuifd>

mailto:ilafdergi@kastamonu.edu.tr

Copyright © Published by Kastamonu Üniversitesi Rektörlük Basımevi,
Kastamonu 37200 Turkey. Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

KUR'AN' DA İN, MELEK VE ŞEYTAN

Prof. Dr. Temel YEŞİLYURT

Öz

Kapsamlı bir varlık/ontoloji kuramının varlığın bütününe konu edinmesi gerekir. Sadece duyular yoluyla bilinen varlıkları değil duyular yoluyla algılanamayan varlıkları da kuşatmalıdır. Kur'an'ın varlık/ontoloji konusuna yaklaşımı parçacı değil bütüncüldür. Kur'an varlığı yalnızca bir tek varlık düzlemiyle sınırlamaz; duyular üstü bir varlık düzlemine de göndermede bulunur, ondan söz eder ve onu doğrular. Kur'an doğal olan ile doğaüstü arasında veya beşeri dünya ile tabii dünya arasında bir ayırım yapmak yerine, her iki varlık alanını da ortaya koyduğu bütüncül ontolojide birleştirir. Kur'an ontolojiyi oldukça bütüncül bir temelde ele alır ve bu bütüncül ontolojide olgusal varlık dünyası kadar metafizik varlıklar da kendilerine yer bulurlar. Kur'an'ın varlık hiyerarşisi gözlemlenebilir dünyayı içerdiği kadar, gözlenemez olanı da; beşeri olan kadar, beşer üstünü, yani melekleri, cinleri ve şeytanları da kuşatır. Bu nedenle Kur'an'a dayalı olarak, evrenden, insanlardan söz edebildiğimiz tutarlılıkta, meleklerden, cinlerden ve şeytanlar da söz edebiliriz. Bunlar gerçek niteliklerini Allah'ın bilip takdir ettiği manevî ve soyut varlıklardır. Bu çalışmada Kur'an'da varlığı kesin olarak bildirilmiş olan cin, melek ve şeytan konu edilmiş olup bu bağlamda özellikleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kalam, Kur'an, varlık/ontoloji, cin, melek, şeytan.

JINN, ANGEL AND DEMON IN HOLY KORAN

Abstract

A comprehensive ontological theory should encompass all the entities. The approach of Koran to entities is holistic rather than fragmented. Koran does not limit entity only to material entity level, but refers to the ones beyond senses; Koran mentions about them and verifies them. Instead of making a distinction between natural and supernatural, human world and intangible world, Koran brings together both in its holistic ontology. Holy Koran approaches the ontology on holistic grounds and in this holistic ontology, metaphysical entities also have their place beside factual entity world. The entity hierarchy of Koran embraces both observable and unobservable, human and intangible worlds in which angels, jinns and demons exist. Therefore, based on holy Koran, we can speak about jinns, angels and demons in the same vein as we speak about humans and universe. These are the intangible entities whose qualities are known and appreciated by Allah. In this study, jinns, angels and demons assertively notified in Koran will be of concern and their features will be elaborated.

Keywords: Kalam, Koran, entity/ontology, jinn, angel, demon.

Kur'an'a göre, geliştirilmesi olası bir varlık kuramı/ontoloji, varlığı her çeşit indirgemecilikten uzak oldukça kapsamlı bir temelde tanımlar. Kur'an doğal olan ile doğa-üstü arasında veya beşeri dünya ile tabii dünya arasında bir ayırım yapmak yerine, her iki varlık alanını da ortaya koyduğu bütüncül ontolojide birleştirir. Dolayısıyla Kur'an'da ontoloji bütüncüldür, tüm varlık düzlemlerini eşit şekilde kucaklar. Çünkü vahyin ontolojik gerçekliği içerisinde bütünüyle evren, vahyin bir objeksidir. Kur'an ontolojisinde

gerçeklik, madde olduğu kadar aynı zamanda da ruhtur. Kur'an'ın bu madde-ruh bütünlüğüne dayanan ontolojisi, gerçekliği yalnızca görülebilir bir düzlemle sınırlayan yaklaşımların ötesinde aşkın bir ufka yayar; dolayısıyla gerçeklik hiçbir bilişsel kategoriye indirgenemez, verili duygular ve akılla tüketilemez. Bu nedenle Kur'an varlığı yalnızca bir tek varlık düzlemiyle sınırlamaz; duyular üstü bir varlık düzlemine de göndermede bulunur, ondan söz eder ve onu doğrular. Kur'an'ın varlık hiyerarşisi gözlemlenebilir dünyayı içerdiği kadar, gözlenemez olanı da; beşeri olan kadar, beşer üstünü, yani melekleri, cinleri ve şeytanları da kuşatır.

Kur'an'a göre meleklerin varlığına inanma, imanın temel niteliklerinden biridir. Peygamber gibi müminler de Allah tarafından indirilene, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere iman ettiler.¹ Meleklerle inanmayı gerekli gören Kur'an, meleklerin varlığını reddetmeyi ise apaçık sapkınlık olarak niteler: *"Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve kıyamet gününü inkâr ederse tam manasıyla sapmıştır"* (el-Nisa, 4/136). Melekler, varlık hiyerarşisinde metafizik alana ait varlıklar olup, gözle görülemezler. Hz. Peygamberin vahiy meleği olan Cebrail'i gördüğü sahih kaynaklar tarafından rivayet edilip, Kur'an tarafından da doğrulanmakta ise de,² bu genel geçer bir kural değildir. Çünkü melekler insanlar tarafından görülemezler. Melekler hızlı hareket edebilen, kanat sahibi³, kuvvetliler kuvvetlisi⁴, yeme-içme, uyumak, yorulma, gençlik ve ihtiyarlık gibi beşeri niteliklerden arınmış nurani varlıklardır. Erkeklik ve dişilikleri yoktur.

Kur'an meleklerle dişilik atfeden cahiliyye inanışını yıkmak için ısrarla meleklerin dişil olmadıklarını ifade etmektedir.⁵ Cahiliyye dönemindeki inanışlar incelendiğinde yaygın olarak meleklerin Allah'ın kızları olarak nitelendirildiği ve Allah ile insanlar arasında aracı olacaklarına inandıkları görülür.⁶ Yüce Allah *"Rabbimiz, erkek çocukları sizin için ayırdı da, kendisi meleklerden kız çocuklar mı edindi? Gerçekten siz, çok büyük bir söz söylüyorsunuz"*.⁷ İnanmayanların, erkek çocuklarını kendilerine, kız çocuklarını da Allah'a nispet eden bu taksimlerini insafsızca bir taksim olarak niteleyen Kur'an,⁸ bunu önemle vurgulayarak eleştirir⁹: *"Onlar, Rahman'ın kulları olan melekleri de dişî saydılar. Acaba meleklerin yaratılışını gördüler mi?"*

¹ El-Bakara, 2/285

² "Yemin ederim ki onu (Cebril'i) ufukta görmüştür" 81.Tekvîr, 23 Ayrıca bkz.53.Necm, 6-9.

³ "Gökleri ve yerleri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a hamd olsun" (35.Fatır, 1).

⁴ 53.Necm, 4.

⁵ Cebeci, Lutfullah, *Kur'an-ı Kerime Göre Melekler*, Kayseri, 1989, s.104.

⁶ İzzet Derveze, *et-Tefsiru'l-Hadis*, Ekin yay., c.1, s.108-110.

⁷ 17.İsrâ, 40. Benzer ayetler için bkz. 37.Sâffât, 149-150.

⁸ 53.Necm, 21-22.

⁹ Bkz. 43.Zuhruf, 15-16.

Onların bu şahitlikleri yazılacak ve sorguya çekileceklerdir".¹⁰ Kur'an'a göre onların bu tutumları herhangi bir bilgiye dayanmamakta ve kuruntularından kaynaklanmaktadır.¹¹ Zira melekler, Allah'ın emir ve iradesiyle yaratılmış varlıklar olup, hiçbir uluhiyet niteliği taşımazlar: "Allah sizin melekleri ve peygamberleri tanrılar edinmenizi istemez".¹² Bu nedenle Cahiliyye Araplarının kendilerini Allah'a yakınlaştırsın diye meleklerle ibadet etmelerinin hiçbir dini tutarlılığının bulunmadığı görülmektedir.¹³ Meleklerle tapınmanın bir aşırılık olduğunu belirten Kur'an,¹⁴ onların inandıklarının aksine meleklerin, Allah nezdinde araçlar olamayacaklarını ilan eder: "Göklerde nice melekler vardır ki, onların şefaati bile hiçbir işe yaramaz".¹⁵ Bununla birlikte melekler, Allah'ın emir ve izniyle çeşitli biçimlere bürünebilirler. Cebrail, bazen bilinmeyen bir yabancı gibi, bazen de bir insan suretinde Hz. Peygambere görünmüştür. Aynı şekilde Hz. İbrahim'e bir erkek çocuk müjdelemek için gelen melekler, insan suretinde gelmişlerdir.¹⁶

Yüce Allah, peygamberleri insanlardan ve meleklerden seçtiğini ifade ediyorsa da¹⁷ insanlara melekler cinsinden bir peygamber gönderilmemiştir. Bu durum, inanmayanlar nezdinde polemik konusu yapılarak, eğer peygamber gelecekse meleklerden gelmelidir denilmişse de, bu tutum şiddetle eleştirilmektedir: "Onlara, Allah'tan başkasına kulluk etmeyin diyerek önlerinden ve arkalarından peygamberler geldiği vakit, Rabbimiz dileseydi melekler indirirdi. Onun için biz sizinle gönderilen şeyleri inkâr ediyoruz" demişlerdi".¹⁸ Bu polemiklerin inanmanın önünde önemli bir engel oluşturduğunu ifade eden Kur'an, eğer yeryüzünde melekler yaşasaydı, peygamberlerin de meleklerden olacağını ifade ederek,¹⁹ bu polemige son vermiş; onlara, meleklerden peygamber de gönderilse, ölümler onlarla konuşulsa da yine de iman etmeyeceklerini açıklamış;²⁰ onların bu taleplerini yersiz bularak reddetmiş²¹ ve bu tutumu bir aşırılık olarak nitelendirmiştir.²²

İlahi iradenin beşeri alana açılımına (vahiy) melekler aracılık etmişlerse de, onların metafizik düzleme (gaybe) ilişkin bilgileri yoktur; tüm bildikleri

¹⁰ 43.Zuhruf, 19.

¹¹ 53.Necm, 27-28.

¹² 3.Al-i İmrân, 80.

¹³ Cebeci, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Melekler*, s.19.

¹⁴ 34.Sebe, 40-41.

¹⁵ 53.Necm, 26.

¹⁶ Bkz. 11.Hud, 69-70; 19.Meryem, 16-17.

¹⁷ 22.Hac, 75.

¹⁸ 41.Fussilet, 14.

¹⁹ 17.İsrâ, 94-95.

²⁰ 6.En'âm, 111.

²¹ 15.Hicr, 6-7.

²² 25.Furkan, 21-22.

Allah'ın onlara bildirdikleriyle sınırlıdır. Allah, Hz. Âdem'e varlıkların isimlerini öğrettiğinde, meleklerden bunların isimlerini haber vermelerini istemiş, melekler *"Seni tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur çünkü her şeyi hakkıyla bilen, hüküm ve hikmet sahibi olan sensin demişler.* Bunun üzerine Yüce Allah, Hz. Âdem'e varlıkların isimlerinden haber vermesini emretmiş, Hz. Âdem bunu gerçekleştirdiğinde de *"size demedim mi ki, göklerin ve yerin gaybını şüphesiz ben bilirim. Neyi açıklarsanız neyi de gizlemişseniz ben bilirim"*²³ buyurarak, meleklerin Allah bildirmediğiçe metafizik düzleme ilişkin hiçbir bilgilerinin olamayacağını bildirmiştir.

Meleklerin temel görevleri, Allah'a karşı olan ibadetlerini ve yükümlülüklerini böbürlenmeden ve yüksünmeden yerine getirmek ve O'nu yüceltmektir.²⁴ Hiçbir şekilde Allah'a karşı gelemeyen, kendilerinden istenileni eksiksiz ve itirazsız yerine getirirler.²⁵ Melekler Allah'a kulluk etmekten asla sakınmazlar,²⁶ Onlar Allah'tan önce söz söylemezler ve hep O'nun emriyle iş görürler.²⁷ Hz. Âdem'e secde etmeleri istenildiğinde de derhal bunu yerine getirmişlerdir.²⁸ Melekler arşın etrafını kuşatarak, sürekli Allah'ın şanını yüceltir ve şükredeler.²⁹ Onların bu itaat ve teslimiyetlerini vurgulayan Kur'an, Rableri huzurunda saf tutan meleklerin bu üstün konumlarını vurgulayarak onları Allah katında yüceltir.³⁰ Hatta Yüce Allah, kendi varlığına, birliğine melekleri ve ilim sahiplerini tanık gösterir.³¹ Aynı zamanda onlar, Kur'an'ın ve Allah'ın ilminin de tanıklarındırlar. Melekler, Allah'ın seçkin kullarının, yardımcısı ve destekçisidirler;³² bir yandan Rablerini tenzih ve yüceltirken, diğer taraftan da yeryüzündeki insanların iyilik ve güzellikleri için dua ederler.³³ Kötü ruhlu olan ve çirkin davranışta bulunanlara ise, beddua ederler.³⁴

Meleklerden söz eden Kur'an ayetleri, onları yükümlülükleri ve sorumluluk alanları itibarıyla farklı kategorilerde tasnif ederken, aynı zamanda bazı melekler isimleriyle zikredilerek, hiyerarşik olarak diğer meleklerin üstünde bir konuma yerleştirilmektedir. Cebrail, nitelik, güç, görev ve sorumluluk olarak Kur'anın yücelttiği meleklerden biridir. Cebrail,

²³ 2.Bakara, 31-33.

²⁴ 21. Enbiyâ, 19-20.

²⁵ 16.Nahl, 50; 21.Enbiyâ, 26-28;

²⁶ 4.Nisâ, 172.

²⁷ 21.Enbiyâ, 27.

²⁸ 7.A'râf, 11; Hicr, 28-30; 17.İsrâ, 61.

²⁹ 39.Zümer, 75.

³⁰ 37.Saffât, 1.

³¹ 3.Al-i İmrân, 18.

³² 41.Fussilet, 30-31.

³³ 42.Şura, 5.

³⁴ 2.Bakara, 161; 3.Al-i İmrân, 86-87.

çetin bir kuvvete, mükemmel bir yaratılışa sahip,³⁵ Allah katında çok şerefli ve itibarlı³⁶ bir melek olup³⁷ Kur'an'ın bütünlüğü içinde *ruh*,³⁸ *güvenilir ruh*, (er-Ruhu'l-Emîn)³⁹ ya da *temiz ve saf ruh* (er-Ruhu'l-Kuds) gibi isimlerle de anılmaktadır. Cebrail Kur'an'ı Hz. Peygambere indirmiştir: “O Kur'an'ı O Mukaddes Ruh, iman edenlere sebat vermek, Müslümanları doğru yola iletmek ve onlara müjde vermek için, Rabbin katından hak olarak indirdi”.⁴⁰ Vahyi beşeri alana taşıırken, peygamberlerin en büyük yardımcısıdır⁴¹. Allah gönderdiği her peygamberi Cebrail (Ruhu'l-Kuds) ile destekler.⁴² Dolayısıyla Kur'an, Allah nezdinde çok değerli olan bir Resül'ün sözüdür.⁴³ Cebrail, özellik, görev ve sorumluluk itibarıyla meleklerin en üstünü, büyüğüdür.

Kur'an'da ismiyle zikredilen meleklerden biriside Mikail'dir. Kur'an, Cebrâil ve Mikâil'e düşmanlık göstermeyi, Allah'a karşı yapılan düşmanlığa denk görür.⁴⁴ İsrail ve Azrail, kendi adlarıyla Kur'an'da yer almamakla birlikte, onların görev ve sorumluluk alanına giren işlerden söz edilir.⁴⁵ Azrail ise Kur'an'ın söz dizimi içinde, yerine getirdiği görevle birlikte, *ölüm meleği* adıyla yer alır: “De ki, Size vekil kılınan ölüm meleği canınızı alacak, sonra Rabbinize döndürüleceksiniz”.⁴⁶ Kur'an, Azrail'in insanların canını alma şeklindeki temel görevini, oldukça detaylı biçimde irdeler; ölüm anında canını Azrail'e teslim etmenin şiddeti veya kolaylığını, insanların dünya yaşamındaki inanç-inançsızlık veya davranışlarıyla ilişkilendirilir.⁴⁷ Bu dört büyük melek dışındaki diğer melekler, yerine getirdikleri yükümlülüğe ve göreve göre farklı isimlerle anılırlar. Bu bağlamda Kur'an, arşı taşıyan, onu etrafında dolaşarak Rablerini yücelten,⁴⁸ ibadet ve teslimiyetleriyle Allah'a çok yakın ve çok şerefli olan,⁴⁹ insanları gözeten,⁵⁰ denetleyen,⁵¹ insanların ne yaptıklarını an be an takip eden,⁵² kaydedip zapt altına alan,⁵³ Cennet'e giren

³⁵ 53.Necm, 5-6. Suret ve özellik yoluyla mükemmelliği temsil etmesi yönüyle, insanların güzel ve yakışıklı olanları da meleklerle benzetilmiştir: “o ancak bir melektir”. (12.Yusuf, 31).

³⁶ 81.Tekvîr, 19-21.

³⁷ 53.Necm, 4-11.

³⁸ 97.Kadir, 4.

³⁹ 26.Şura, 19104,

⁴⁰ 16.Nahl, 102.

⁴¹ 16.Nahl, 2; 66.Tahrîm, 4.

⁴² 2.Bakara, 87; 5.Mâide, 110.

⁴³ 69.Hakka, 40.

⁴⁴ 2.Bakara, 97.

⁴⁵ 50.Kaf, 41-42.

⁴⁶ 32.Secde, 11.

⁴⁷ 6.En'âm, 50, 93; 47.Muhammed, 27; 79.Naziât, 1-2.

⁴⁸ 11.Hud, 16-17; 69.Hakka, 17.

⁴⁹ 4.Nisâ, 172;

⁵⁰ 50.Kaf, 17-18.

⁵¹ 86.Tarik, 4.

⁵² 13.Ra'ad, 11; 82.İnfitar, 10-12.

⁵³ 43.Zuhruf, 43.

müminleri selam ve esenlikle karşılayan ve onları kutlayan⁵⁴ meleklerden söz ettiği kadar; Cehenneme bekçilik eden⁵⁵ meleklerden de söz eder ki, bu meleklerle Zebanî adı verilmektedir.⁵⁶

Melekler gibi cinler de duyu organlarıyla algılamayan varlıklar olması nedeniyle onlar hakkındaki bilgimizin kaynağı vahiydir. Kur'an'da pek çok ayette cinlerden söz edilmiş ve onlara kendilerinden söz eden "Cin Sûresi" adını taşıyan müstakil bir sure tahsis etmiştir. Kur'an, cinlerin insanların topraktan yaratılmasından önce ateşten yaratıldığını beyan eder: "And olsun biz insanı, kuru kara çamurdan şekillenmiş kara balçıktan yarattık. Cinleri daha önce, zehirli ateşten yarattık"⁵⁷ bu ve benzer ayetler, aslında cinlerin bir bakıma insanlara benzer varlıklar olmakla birlikte, yaratılış itibarıyla aralarındaki farklılık bulunduğunu teyit eder.⁵⁸ Bu nedenle Kur'an'da cinler, bir yönüyle insanlara paralel varlıklar olarak görülmektedir. Her ikisinin de ibadet için yaratıldıklarını ifade eden anlatımlar bir yana,⁵⁹ insanlara hitap eden vahiy, cinlere de eşit şekilde hitap etmektedir.⁶⁰ İbadet, muhatap oluş ve yükümlülük, belli bir bilinçlilik durumunu gerektirir. Bu durum, insanlar gibi cinlerin de bilinç ve akıl sahibi varlıklar oluşunu vurgular.

Cinlerden söz eden ayetler ele alındığında onların tabiatlarındaki değişimi, Kur'an'ı dinledikten sora sergiledikleri imanı dile getirdikleri görülür: "Hani cinlerden bir gurubu, Kur'an'ı dinlemeleri için sana yöneltmiştik. Kur'an'ı dinlemeye hazır olunca (birbirlerine) "Susun" demişler, Kur'an'ın okunması bitince uyarıcılar olarak kavimlerine dönmüşlerdi. Ey kavmimiz! Dediler, doğrusu biz Musa'dan sonra indirilen, kendinden öncekini doğrulayan, hakka ve doğru yola ileten bir kitap dinledik. Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine uyun. Ona iman edin ki Allah da sizin günahlarınızı kısmen bağışlasın ve sizi acı bir azaptan korusun."⁶¹ "Kur'an'ı dinledikten sonra da "bizi hayrete düşüren bir kitap dinledik"⁶² diyerek Kur'an'ın bir hidayet kaynağı oluşunu kabul eden cinler, O'na iman etmiş, hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmama sözü vermişlerdir.⁶³

⁵⁴ 13.Ra'ad, 23-24.

⁵⁵ 39.Zümer, 71.

⁵⁶ 96.Alak, 17-18.

⁵⁷ 15.Hicr, 26-27; 55.Rahmân, 15.

⁵⁸ 55.Rahman, 14-15.

⁵⁹ 51.Zâriyât, 56.

⁶⁰ 46.Ahkâf, 29. Kur'an ya onlara doğrudan doğruya hitap etmekte veya insanlarla bir tutarak hitap etmektedir. Bkz. 6.Er'am, 130; 7.A'raf, 38; 17.İsra, 88; 27.Neml, 17; 41.Fussilet 25, 29; 46.Ahkaf, 18; 55.Rahman, 33.

⁶¹ 46.Ahkaf, 29-31.

⁶² 72.Cin, 1.

⁶³ 72.Cin, 2.

Kur'an'da cinlerin Allah'ın yarattığı varlıklar oluşu önemle vurgulanmıştır. Onların Allah'a denk tutulması ve bu alanda bilmeden cahilce söz söylenilmesi de yerilmiştir.⁶⁴ Cinleri tanrılık derecesine yüceltmek ya da Allah ile cinler arasında hısımlık olduğunu ileri sürmenin Kur'an açısından temelsiz olduğu ve hiçbir meşru dayanağı bulunmadığı açıkça ifade edilmiştir.⁶⁵ Bu nedenle Kur'an, Cin Suresinde, Allah'ın birliği ve büyüklüğünden, cinler hakkındaki yanlış ve abartılmış inançların geçersizliğinden söz etmektedir.⁶⁶ Cahiliyye Araplarının bir kısmının bunlara taptığı bilindiğine göre,⁶⁷ Kur'an cinlerden söz ederken bu konudaki mevcut yanlış inançları tashih etmektedir.

Cinler de tıpkı insanlar gibi akıl ve bilinç sahibi varlıklardır. Bununla birlikte Cinlerin bilgilerinin sınırlı olduğu ve metafizik düzleme/*gaybe* ilişkin bir bilgilerinin olmasının söz konusu olmadığı görülmektedir. Cinleri insanlardan ayıran yönler incelendiğinde insanlardan farklı olarak yaşam sürelerinin daha uzun olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Cinlerin ruhani ve manevi varlıklar olmaları nedeniyle geçmişe ve şu ana ilişkin bilgi birikimine sahip olabilirlerse de geleceği ilişkin hiçbir bilgilerinin bulunmadığı Kur'an'da zikredilmektedir. Kur'an bu gerçeğe ilişkin anlatımı şöyle verir: *"Süleyman'ın ölümüne hükmettiğimiz zaman, onun öldüğünü, ancak değneğini yiyen bir ağaç kurdu gösterdi. (Sonunda) yere yıkılınca anlaşıldı ki cinler gaybi bilselerdi, o küçük düşürücü azap içinde kalmazlardı"*.⁶⁸ Cinlerin metafizik düzleme ilişkin bilgi çalma ve sızdırma amacıyla, göklerin dinlemeye mahsus yerlerinde oturup, olup bitenleri dinledikleri, ancak onları bilgi sızdırmalarının engellendiğini ifade eden Kur'an,⁶⁹ bu hakikati cinlere şöyle itiraf ettirmektedir: *"Doğrusu biz (cinler), göğü yokladık, fakat onu sert bekçilerle, alev huzmeleriyle doldurulmuş bulduk"*.⁷⁰

Kur'an'da, ne Hz. Peygamberin cinleri gördüğüne ne de onların görülebileceğine ilişkin bir anlatım yer almaz. Hatta Hz. Peygamberin cinleri asla görmediğine ilişkin rivayetler de yer almaktadır.⁷¹ Cinlerin görülebileceği veya onlarla iletişim kurulabileceğine ilişkin Kur'an'da açık bir anlatım yer almazken, *"...sizin onları görmediğiniz yerlerden o (şeytan) ve yandaşları sizi görürler"*⁷² ayeti, cinlerin insanları görebileceğini ifade ediyor görünmektedir. Bununla birlikte onlar, ruhani varlıklar olması nedeniyle, insanların

⁶⁴ 6.En'âm, 100.

⁶⁵ 37.Saffat, 72.

⁶⁶ Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, VIII/360.

⁶⁷ 6.En'âm, 100; 34.Sebe, 41.

⁶⁸ 34.Sebe, 14.

⁶⁹ 72.Cin, 8.

⁷⁰ 72.Cin, 9.

⁷¹ Müslim, Salat, 149

⁷² 7.A'râf, 27.

gerçekleştiremeyecekleri işleri gerçekleştirecek güçlere sahiptir. Hz Süleyman, Sebe melikesinin tahtını getirtmek istediğinde, cinlerden birisi, bunu göz açıp kapayıncaya kadar getirebileceğini söylemektedir.⁷³ Esas tabiatları itibarıyla gözle görülebilmeleri mümkün olmamakla birlikte, onları gözle görülebilecek şekillere bürünebilmeleri de mümkündür. Hz. Süleyman'ın cinlerle konuşması bu ima eden bir anlatım olarak görülebilir.

Cinlerden peygamber gönderilip gönderilmediğine ilişkin bir bilgimiz olmadığı gibi; cinlere ait bir peygamberin gönderildiğine ilişkin de bir bilgiye de sahip değiliz. Ancak mümin cinlerin, insan cinsinden gönderilen Allah elçilerine bağlandıkları Kur'an'ın verdiği haberler arasındadır. Onların Hz. Musa'ya ve Hz. Muhammed'e inandıkları ve Hz. Süleyman'a işçi köle olarak çalıştıkları⁷⁴ belirtilmektedir. Onların Peygamberlere ve Kur'an'a iman, dolayısıyla yükümlülük sahibi varlıklar olması, sergiledikleri davranışların sonuçlarından da sorumlu olacakları anlamına gelmektedir. Kur'an, kötü bir fiil ve davranışta bulunan cinlerin cehenneme girecekleri ve ateşle cezalandırılacaklarını açıklar.⁷⁵ Bu nedenle Cinlerin inananları olduğu gibi, inanmayanları da olacaktır: *“Doğrusu bizden Müslümanlar da, hak yoldan sapanlar da var”*.⁷⁶ İyi olanları kadar, kötülükten yana olanları da bulunacaktır: *“doğrusu bizden iyi olanlar da var, olmayanlar da, çeşit çeşit yollara ayrılmışız”*.⁷⁷ Onların yalan söylemelerinin de mümkün olduğunu ifade eden Kur'an,⁷⁸ insanların geleceğine ilişkin bir bilgi sahibi olmadıklarını,⁷⁹ dolayısıyla insanların başlarına gelecek olaylara doğrudan bir müdahale ve etkilerinin olamayacağını deklare eder: *“De ki ben ancak Rabbime dua eder ve ona hiçbir şey ortak koşmam; Haberiniz olsun, ben size kendiliğimden ne bir zarar verebilirim ne de yol gösterebilirim”*.⁸⁰ Bununla birlikte Kur'an, cinlerin sözlerinin kendilerinden Allah'a sığınılan bir vesveseye dönüştüğünü (vesvasulhannas) beyan ederek, onların insanlara verebilecekleri (kuşku ve tereddüt verme) potansiyel zararlardan kaçınmak için Allah'a sığınmayı öğütler.⁸¹

Kur'an'a göre Şeytan, insanda kuşku ve tereddüt uyandıran, yoldan çıkarıp ayak kaydırmaya çalışan, sürekli kötülüğü teşvik eden kurnaz, hileli bir kişiliği veya kötülük ilkesini sembolize eder. Şeytan terimi Kur'an'da tekil olarak kullanıldığı gibi, çoğul olarak “şeytanlar” şeklinde de yer almaktadır.

⁷³ 27.Neml, 39.

⁷⁴ 34.Sebe, 12-14.

⁷⁵ 7.A'râf, 38, 179; 11.Hud, 119.

⁷⁶ 72.Cin, 14.

⁷⁷ 72.Cin, 11.

⁷⁸ 72.Cin, 5.

⁷⁹ 72.Cin, 10.

⁸⁰ 72.Cin, 21-22.

⁸¹ 114.Nas, 1-6.

Çoğul olarak kullanıldığında *insan ve cin şeytanlar*⁸² ifadesinde olduğu gibi teşbih içerir. Şeytanlar, melek ya da insan cinsinden olmayıp, cinler sınıfına ait, gözle görülemeyen metafizik bir varlık hiyerarşisinde kendine yer bulur. Kur'an'ın anlatımına göre, azmış, başkaldırmış ve Allah'ın buyruğuna karşı isyan ederek sapıklığa düşmüş cinleri temsilen İblis Adının kullanıldığı görülmektedir: *"Hani biz meleklerle Âdem'e secde edin demiştik. İblis hariç hepsi secde ettiler. O yüz çevirdi, büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu"*⁸³ Bunun yanı sıra Kur'an'ın *"İblis sürüleri"*⁸⁴ olarak ifade ettiği varlığında Cinler olduğu görülür.⁸⁵ Yukarıda ifade edildiği üzere, Cinlerin iyileri olduğu gibi, kötülere de bulunmaktadır.⁸⁶ Bu nedenle, Şeytanlar Cinlerin tümünü temsil etmeyip, onların kötü, bozguncu ve anarşist ruhlu olanlarını ifade etmektedir. Allah'ın meleklerle Âdem'e secde etmelerini emrettiği anda, Şeytanın da meleklerle birlikte bulunuşu, onun melekler sınıfına ait olmasını gerekli kılmaz. Kur'an çok açık bir anlatımla, onun Cinlerden olduğunu ve sonra başkaldırıp Rabbinin emrinden çıktığını beyan eder.⁸⁷ O, aslında bir Cin olmakla birlikte, ibadet ve teslimiyet yoluyla konumunu yükseltmiş, melekler arasına karışmış ve isyanı nedeniyle de bu konumunu ebediyen yitirmiştir.

Şeytan, Hz. Adem'den önce cin şeklinde olmakla birlikte insan şeytanla çağdaş olarak var idi. Dolayısıyla kötülükle iyilik arasındaki mücadele yalnızca ve yalnızca insan için bir anlam ifade etmektedir. Onun için Kur'an İblis'i Allah'ın emrine gelen bir asi olarak tasvir etmiştir. Öyleyse şeytan Allah'ın değil, insanın rakibi ve düşmanıdır. Çünkü Allah, şeytanın yaklaşamayacağı kadar ondan uzaktır. Şeytan'ın hedefi insandır. Şeytana galip gelebilecek veya mağlup olabilecek olan da insandır.⁸⁸ Bu yüzden Kur'an sürekli olarak insanı şeytanla mücadeleye çağırır: *"Şeytan onların ayaklarını kaydırıp haddi tecavüz ettirdi ve içinde buldukları (cennetten) onları çıkardı. Bunun üzerine: Bir kısmınız diğerine düşman olarak ininiz, sizin için yeryüzünde barınak ve belli bir zamana dek yaşamak vardır, dedik."*⁸⁹ *"Ey iman edenler! Hep birden barışa girin. Sakın şeytanın peşinden gitmeyin. Çünkü o, apaçık düşmanınızdır."*⁹⁰ Kur'an'a göre Şeytan, apaçık insanların düşmanıdır ve taraftarlarını ancak ateş ehlerinden (cehennemliklerden) olmaya çağırır.⁹¹ Şeytanlar, kendi dostlarına insanlarla mücadele etmeleri için telkinde

⁸² 6.En'âm, 112.; 19.Meryem, 68.

⁸³ 2.Bakara, 34.

⁸⁴ 26.Şuâra, 95.

⁸⁵ Fazlur Ralman, *Ana Konularıyla Kur'an, 6. Baskı,*(Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000), .203.

⁸⁶ 72.Cin, 11.

⁸⁷ 18. Kehf, 50.

⁸⁸ Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an,* 204-205.

⁸⁹ 2. Bakara, 36.

⁹⁰ 2.Bakara, 208.

⁹¹ 35.Fatır, 6.

bulunurlar.⁹² Öyleyse insanlar, yeryüzünde helal ve temiz olanlardan yemeli ve şeytanın vesveselerine kanmamalıdır.⁹³ Bu nedenle Kur'an insanlara, şeytan herhangi bir kötülük telkin ettiğinde derhal her şeyi bilen ve işiten Allah'a sığınmalarını salık verir.⁹⁴ Çünkü kötülükten sakınanlar (takva sahipleri), şeytan kendilerine herhangi bir vesvese verdiğinde hemen gerçeği görürler.⁹⁵

Melekler ve cinler gibi, cinlerle aynı cinsten olan Şeytanların da metafizik düzleme (gaybe) ilişkin herhangi bir bilgilerinin olmadığı görülür. Kur'an, şeytanların ilahi gerçekliklere ve aşkın düzleme ilişkin bilgi hırsızlığı yapmaya çalıştıklarını, fakat onların oradan kovulduklarına ilişkin anlatımlara yer verir.⁹⁶ Kur'an, Şeytanların bilgi çalmalarının imkânsızlığını, Cinlerin ağzından "biz göklere dokunduk, oraları kuvvetli bekçilerle ve alevlerle doldurulmuş bulduk"⁹⁷ doğrularır.

Kur'an'a göre şeytanın aldatması, insanın ümitsizliğinden ve ne yapacağını bilmemesinden kaynaklanmaktadır. Zira Şeytan önce tümüyle gururunun eseri olarak Hz. Âdem'e secde etmeyi reddetmiş, çünkü Âdem'den üstün olduğunu zannetmiştir. Fakat Allah, onu huzurundan kovunca bu defa tamamen ümitsizliğe kapıldı ve bir nevi her türlü ümitsizliğin de sembolü oldu: "(Allah:) Ey İblis! Secde edenlerle beraber olmayışının sebebi nedir? dedi. (İblis:) Ben kuru bir çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattığım bir insana secde edecek değilim, dedi. Allah şöyle buyurdu: Öyle ise oradan çık! Artık kovuldun! Muhakkak ki kıyamet gününe kadar lânet senin üzerine olacaktır! (İblis:) Rabbim! Öyle ise, (varlıkların) tekrar dirileceği güne kadar bana mühlet ver, dedi. Allah: Sen bilinen bir vakte kadar kendilerine mühlet verilenlendensin, buyurdu. (İblis) dedi ki: Rabbim! Beni azdırmana karşılık ben de yeryüzünde onlara (günahları) süsleyeceğim ve onların hepsini mutlaka azdıracağım! Ancak onlardan ihlaslı kulların müstesna."⁹⁸ İblis insanı kötülüğe sevk etmek, doğruluk ve dürüstlükten ayırmak için çeşitli stratejiler izler: "İblis dedi ki: Öyle ise beni azdırmana karşılık, and içerim ki, ben de onları saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım. "Sonra elbette onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından sokulacağım ve sen, onların çoklarını şükredenlerden bulmayacaksın!" dedi."⁹⁹ Kur'an'ın ifade ettiğine göre şeytan, aslında pek fazla insan üzerinde etki bırakacak kadar güçlü olmamakla birlikte, aldatıcı ve

⁹² 6. En'âm, 121.

⁹³ 2.Bakara, 168.

⁹⁴ 7. A'râf, 200.

⁹⁵ 7.A'râf, 201.

⁹⁶ 15.Hicr, 17; 67.Mülk/5; 72.Cin, 8-9.

⁹⁷ 72.Cin, 8-9.

⁹⁸ 15.Hicr, 32-40; 38.Sa'd, 79-80.

⁹⁹ 7.A'râf, 16-17.

kurnaz görünmektedir. İnsana doğrudan karışmak yerine, ona tuzak kurmayı ve ona kötülük etmeyi tercih etmektedir; açıkça savaşmak yerine hile kurmayı, saptırmayı ve göz boyamayı¹⁰⁰ tercih etmektedir.¹⁰¹ Kıyamet günü insanlar yaptıkları kötülüklerden dolayı şeytanı suçlayınca o şöyle cevap verecektir: “(Hesapları görülüp) iş bitirilince, şeytan diyecek ki: “Şüphesiz Allah size gerçek olanı vadetti, ben de size vadettim ama, size yalancı çıktım. Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ben, sadece sizi (inkara) çağırdım, siz de benim davetime hemen koştunuz. O halde beni yermeyin, kendinizi yerin. Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz! Kuşkusuz daha önce ben, beni (Allah’a) ortak koşmanızı reddettim.” Şüphesiz zalimler için elem verici bir azap vardır.”¹⁰²

Şeytan, insanla olan ilişkisinde bizatihi güç ve etki sahibi değildir; şeytanı insan üzerinde etkin kılan şeyin insandaki irade zayıflığı ve ahlaki yozlaşma olduğu görülmektedir. Bu insanlar yaptıkları işte ya da iyilikte, güzellikte kararlı olamayan insanlardır. Kur'an'ın ifadesiyle her vadide şaşkın şaşkın dolaşırlar: “Şeytanların kime ineceğini haber vereyim mi? Onlar her günahkâr yalancıya inerler. Bunlar şeytanlara kulak verirler ve çoğu yalancıdır. Onların her vadide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve yapmadıkları şeyi söylediklerini görmedin mi?”¹⁰³ Şeytan güçlü olmamakla birlikte, onu güçlü kılan irade zayıflığı, ahlakî cesaret ve takvanın bulunmayışıdır. Zira şeytan ancak kendisine uyanları korkutabilir¹⁰⁴ ve Şeytana uymak, insanı azgınlığa götürmektedir.¹⁰⁵ Bu nedenle Kur'an insanlara Şeytanın adımlarını izlememeyi tavsiye etmektedir.¹⁰⁶ Çünkü Şeytan, insanlara ahlaksızlığı ve kötülüğü emreder.¹⁰⁷ İnsanın içinde bir şeytan bulunmamakla birlikte, Şeytan her an insanlar birliktedir. Onun yanıltmaları, aldatmaları ya da sapkınlığa itişleri insanın içinde cereyan eder¹⁰⁸ ve her an insan ruhuna kötü şeyler fısıldamasına neden olur.¹⁰⁹

Şeytan'ın Kıyamet günü, gerçekte insanlara hiçbir etki ve nüfuzunun olmadığını, onu insanlar üzerinde etkin kılanın insanların bizzat kendileri olduğunu itiraf edecektir. Çünkü Şeytanın yapıp etmelerinin hiçbir gerçeklik değerinin olmadığı ve Şeytan'ın insanları yanıltmak ve aldatmaktan başka bir

¹⁰⁰ “Şeytan onların yaptıklarını süslü ve çekici gösterir” (6.En'âm, 43; 8.Enfâl, 38; 16.Nahl, 63; 29. Ankebut, 38; 47.Muhammed, 25).

¹⁰¹ Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, 208-210.

¹⁰² 14.İbrahim, 22.

¹⁰³ 26.Şuâra, 221-226.

¹⁰⁴ 3.Al-i İmrân, 175.

¹⁰⁵ 7.A'râf, 175.

¹⁰⁶ 2.Bakara, 168.

¹⁰⁷ 24.Nûr, 21.

¹⁰⁸ 7. A'râf, 20; 23. Müminun, 97; 30.Rum, 120;

¹⁰⁹ 50.Kaf, 16.

şey vaat etmediği Kur'an'da açıkça belirtilmektedir.¹¹⁰ Bununla birlikte o, diriliş gününde saptırıp yoldan çıkardığı insanların yanında yer almayarak, onları kendi talihleriyle baş başa bırakıp,¹¹¹ onlara: “ben sizden uzağım, ben alemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım”¹¹² diyecektir. Ancak Şeytan, bütün hile ve yanıltmalarına karşılık samimi ve inanan insanlar üzerinde hiçbir güce sahip değildir: “Gerçek şu ki: İman edip de yalnız Rablerine tevekkül edenler üzerinde onun (şeytanın) bir hâkimiyeti yoktur”.¹¹³ Allah'a gerçekten inanan samimi insanlara Şeytan'ın hiçbir zarar veremeyeceği ve Şeytan'dan koruyucu olarak samimi insanlara Allah'ın yeterli olduğu Kur'an'da belirtilmektedir.¹¹⁴

Sonuç olarak, Kur'an ontolojisi oldukça bütüncül bir temelde ele alır ve bu bütüncül ontolojide olgusal varlık dünyası kadar metafizik varlıklar da kendilerine yer bulurlar. Bu nedenle Kur'an'a dayalı olarak, evrenden, insanlardan söz edebildiğimiz tutarlılıkta, meleklerden, cinlerden ve şeytanlar da söz edebiliriz. Bunlar gerçek niteliklerini Allah'ın bilip takdir ettiği manevî ve soyut varlıklardır. Kur'an'a göre, toplumumuzda yaygın kanıların aksine, bunların insanlar tarafından görülebilmesi, genel geçerliliğe sahip bir bilgi değildir. Ne melekler, ne de cinler ve şeytanlar, Allah'ın izin vermediği hiçbir şeyi yapamazlar, metafizik düzleme (gayb alemine) ilişkin bu varlıkların bir bilgileri bulunmamaktadır. Kur'an Şeytanların kötü ve bazı cinlerin ise kötülüğe eğilimli oluşlarından söz ederse de, kararlı, inançlı, Allah'a bağlı ve ahlakî zafiyet içinde düşmemiş hiçbir insana zarar veremeyecekleri belirtilmektedir. Bazı ayetlerde “şeytanın çarpması” veya toplumda yaygın şekliyle cin çarpmasından söz edilmekte ise de,¹¹⁵ burada gerçek anlamdan ziyade mecazi bir anlam hedeflendiği, rasyonel ve pratik bir gerçekliği dile getirmediği görülür.¹¹⁶

KAYNAKÇA

Cebeci, Lutfullah, *Kur'an-ı Kerime Göre Melekler*, İstişare Yayınları: Kayseri, 1989.

Fazlur Rahman, *Ana Konularıyla Kur'an*, 6. Baskı, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2000, .203.

¹¹⁰ 17.İsrâ, 64; 4.Nisâ, 120.

¹¹¹ 25.Furkân, 29.

¹¹² 59.Haşr, 16.

¹¹³ 16.Nahl, 99.

¹¹⁴ 17.İsrâ, 65.

¹¹⁵ 2.Bakara, 275.

¹¹⁶ Kur'an, üslup olarak Cahiliye Araplarında yaygın olan bir anlatımı tercih etmiştir. Zira onlar, şeytanın insanı çarpıp yere yıkacağına inanıyorlardı. Bkz. Halefullah, Muhammed Ahmed, *Kur'an'da Anlatım Sanatı*, Çev. Şaban Karataş, Ankara, 2002, s.90.

- Halefullah, M. Ahmed, *Kur'an'da Anlatım Sanatı*, Çev. Şaban Karataş, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002.
- İbn Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed (v.241/855), el-Müsned, IVI, İstanbul 1992.
- İbn Kesîr, Mecdüddîn Ebu'l-Fidâ İsmâîl b. Kesîr (v.774/1372), Tefsîru'lKur'âni'l-Azîm, I-VIII, İstanbul 1992.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (v.275/888), Sünen, I-II, İstanbul 1992.
- Macdonald, D. B., M.E.B. İslâm Ansiklopedisi "Melek" Maddesi, VII/661- 664, İstanbul 1977.
- Şibay, H. Sabit, MEB.İslâm Ansiklopedisi, "Azrâîl" Maddesi, II, 155-158, İstanbul 1970.
- , MEB. İslâm Ansiklopedisi, "Cebrâîl" Maddesi, III, 41-42, İstanbul 1977.
- Wensinck, A. J., M.E.B.İslâm Ansiklopedisi, "İsrâfîl" Maddesi, V/ II. Cild, İstanbul 1968.
- , M.E.B. İslâm Ansiklopedisi, "Mikâîl" Maddesi, VIII.Cild, 2. baskı, İstanbul 1971.
- Yavuz, Yûsuf Şevki-Ünal, Zeki, T.D.V. İslâm Ansiklopedisi, "Cebrâîl" Maddesi, VIII, 202-204, İstanbul 1993.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, 8:360.